

BOSHLANG‘ICH MAKTABDA INTEGRATSIYALASHGAN TA’LIM DAN FOYDALANISH

Umarova Dilafro‘z Anvarovna

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti „Boshlang‘ich ta’lim metodikasi”
kafedrası o‘qituvchisi*

Nurmuhammadova Sevara Anvar qizi

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang‘ich
ta’lim yo‘nalishi 4- kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich maktabda integratsiyalashgan ta’lim yondashuvining mazmun-mohiyati, uning afzalliklari va samaradorligi tahlil qilinadi. Integratsiyalashgan ta’lim fanlararo bog‘liqlikni ta’minlash, o‘quvchilarning bilimni mustahkamlash va ularni kompleks fikrlashga yo‘naltirishda muhim rol o‘ynaydi. Maqolada integratsiyalashgan darslarni rejalashtirish, o‘tkazish hamda natijalarni baholash bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: integratsiyalashgan ta’lim, boshlang‘ich maktab, fanlararo aloqadorlik, metodika, kompleks yondashuv

Abstract: This article analyzes the essence, advantages and effectiveness of the integrated educational approach in primary school. Integrated education plays an important role in ensuring interdisciplinary connections, strengthening students' knowledge and directing them to complex thinking. The article provides recommendations for planning, conducting integrated lessons and evaluating the results.

Keywords: integrated education, primary school, interdisciplinary connections, methodology, complex approach

KIRISH

Boshlang‘ich maktab haqida gap yuritir ekanmiz Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning yoshlarga qarata aytilgan quyidagi gaplariga e’tibor beraylik: “Yoshlarimiz haqli ravishda Vatanimizning kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga qodir bo‘lgan, bugungi va ertangi kunimizning hal etuvchi kuchiga aylanib borayotgani barchamizga g‘urur va iftixor bag‘ishlaydi”. [1]

Shunday ekan, maktab o‘quvchilarining dunyoqarashlarini yanada boyitib, ularni kelajakni ko‘ra olishga o‘rgatmoqlik zarur.

Zamonaviy ta‘lim jarayonida fanlararo integratsiya yondashuvi dolzarb masalalardan biri bo‘lib, u ayniqsa boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarning puxta bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishida muhim omil hisoblanadi. Integratsiyalashgan ta‘lim o‘quv fanlari orasidagi tabiiy bog‘liqlikni ochib berish orqali bilimlar tizimini yaxlitlashga xizmat qiladi. Hozirgi kunda boshlang‘ich ta‘lim tizimini integratsiya qilish bo‘yicha bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Bu tushunarli- kichik maktab o‘quvchisi atrofdagi olamni bir butunligicha qabul qiladi. Uning uchun rus tili ,tabiatshunoslik, musiqa va boshqa o‘quv predmetlarini nomi emas, balki atrofdagi olam obyektlarining tovushlar hajmlarning turli tumanligi mavjuddir.

Ta‘limni integratsiyalash fikri xalq ta‘limida tabaqalashtirish va induviduallashtirish bilan birga muhokama qilinadi. Agar kichik maktab ta‘limini tabaqalashtirish kitob ,darslik va boshqa adabiyotlar bilan mustaqil ishlashga tayyorgarlik darajasi hamda kichik maktab yoshida qiziqishlarni shakllantirish etsa, integratsiyaning asosi qilib turli fanlarni o‘rganish obyektlari bo‘lgan ba‘zi umumiy tushunchalarni chuqurlashtirish, aniqlashtirish va kengaytirish mumkin.

Integratsiyalashgan ta‘lim har qanday odamga o‘z shaxsiyati va maqsadlariga erishish yo‘llarini ochib berish uchun turli xil imkoniyatlarni beradi. “Integratsiyalashgan ta‘lim” tushunchasi umumiy mavzu va maqsadlarni birlashtirgan darslar tizimi sifatida qaraladi. Bola har bir mavzu bo‘yicha olingan bilimlarni birlashtirib, o‘rganilayotgan obekt yoki hodisaning yaxlit ko‘rinishini hosil qiladi. Integratsiyalashgan darsni qurish uchun tanlangan umumiy ta‘lim fanlarining mavzulari yangi muammolar va vazifalarni hal qilish uchun fanlararo bilimlarni sinchkovlik bilan tanlashnitalab qiladi. Ushbu texnologiyada tushuntirish-tasviriy, muammoli o‘qitish, tabaqalashtirilgan, dasturlashtirilgan, ishlab chiqish kabi turli xil ta‘lim va tarbiya turlari “yashirin”.

Tarixiy va pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarni o‘qitish jarayonida integratsiya muammosiga ichki va xorijiy pedagogika va maktab rivojlanishining barcha davrlariga e‘tibor qaratildi.

Konstantin Dmitriyevich Ushinskiy ko‘pincha bitta mavzu yoki faoliyat bilan bog‘liq bo‘lgan turli mavzular o‘rtasidagi chuqur aloqani kuzatadigan o‘z darslarini

ishlab chiqishda (garchi bu atamani aytmasa ham) integratsiya elementlari haqida gapirdi.

Integratsiya vazifasi - o‘qituvchilar va o‘quvchilarga atrofimizdagi dunyoni har xilligi bilan ko‘rish, uni qanday bo‘lsa shunday qabul qilish.

Integratsiya - bu o‘qitishning sifat jihatidan yangi bosqichida obyektlararo aloqalarni rivojlantirishning yuqori shakli. Integratsiya mavzu tizimini yaxshilaydi, uning kamchiliklarini bartaraf etishga yordam beradi va obyektlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik va o‘zaro bog‘liqlikni chuqurlashtirishga qaratilgan.

Integratsiyaning uch turi mavjud: boshlang‘ich, kirish va kesish.

Boshlang‘ich daraja - bu taniqli fanlararo aloqa.

Kirish darajasi turli xil obyektlar (matematika, ona tili, o‘qish va boshqalar) mavzularining o‘zaro bog‘liqligiga asoslanadi. Kesish darajasi turli mavzularni o‘rganishda qonunlar, nazariyalarning qo‘llanilishiga asoslanadi.[3]

Shuni ta’kidlash kerakki, muvaffaqiyatli targ‘ib qilish uchun yaxshi natijalarga erishish uchun muayyan integratsiya shartlariga rioya qilish kerak.

Boshlang‘ich maktabda integratsiyalashgan ta’limni joriy etish zarurati.

Boshlang‘ich ta’lim yoshidagi bolalar tafakkurining rivojlanish xususiyatlarini inobatga olgan holda, ular uchun yaxlit bilim maydonini shakllantirish muhim hisoblanadi. Chunki bu yoshda o‘quvchilar: konkret fikrlashdan abstrakt tafakkurga o‘tish jarayonidadir; o‘rganilayotgan mavzularni bog‘lay olishga hali to‘liq o‘rgatilmagan bo‘ladi; ko‘proq obrazli idrok orqali ma’lumotlarni qabul qiladi. Shu sababli, darslarda mavzular o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatish, ularni real hayot misollari bilan boyitish katta ahamiyatga ega.

Integratsiyalashgan ta’limni amalga oshirish yo‘llari

1. Tematik integratsiya – umumiy mavzu doirasida bir nechta fan materiallarini uyg‘unlashtirish.

2. Loyihaviy yondashuv – turli fanlardan bilimlarni talab qiluvchi kichik loyihalarni bajarish.

3. Kross-kurrikulyar mashg‘ulotlar – bir darsda bir nechta fan elementlarini qo‘shish (masalan, matematika + atrof-muhit + rasm).

4. Integratsiyalashgan dars ishlanmalari – dars rejasini bir nechta fanga bog‘lab tuzish.

Integratsiyalashgan ta’limning afzalliklari

Bilimlar yaxlit tizimga aylanadi.

O‘quvchilarda motivatsiya ortadi.

Fikrlash jarayonlari jadallashadi.

Hayotiy kompetensiyalar rivojlanadi

Integratsiyalashgan ta’lim boshlang‘ich maktabda ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. U o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi, bilimlarni amaliyotga qo‘llashga o‘rgatadi. Shuning uchun zamonaviy pedagoglar integratsiyalashgan ta’lim metodlarini chuqur o‘zlashtirib, uni amaliyotga joriy etishlari lozim. Pedagogikaning maqsadi bir xil maqsad vazifalarga zga bo‘lgan turli fanlarning element va qismlarni bir butunga birlashtirishga yo‘naltirilgan integratsiyani amalga oshirishda o‘qituvchilarga yordam berishdir. Ko‘p yillik kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari, keyinchalik esa bitiruvchilar u yoki bu fanlarni o‘rganib shu bilim ko‘nikmalarni boshqa fanlarni o‘rganishda qo‘llashga qiynalyaptilar, ularga mustaqil fikrlash, olingan bilimlarni o‘xshash yoki yangi vaziyatlarga ko‘chira bilish ko‘nikmalari yetishmayapti. Bularniig hammasi boshlang‘ich sinflardagi turli fanlar bo‘yicha mashg‘ulotlarning o‘zaro kelishmovchiligi tufayli sodir bo‘layapti. Bu holatda integratsiya bir predmet bo‘yicha bilimlarni ikkinchisiga ko‘chirish va faoliyatining almashinishi emas balki zamonaviy fanlar integratsiyasi yo‘nalishlarini aks ettiruvchi yangi dedaktiv ekvivalent (mos bo‘lgan, o‘xshash, keng ksladigan narsa) larni yaratish jarayonidir. Psixolog YE.N.Kabanova-Millerning aytishicha «O‘qituvchiga hali uchramagan vazifa asosida bilim ko‘nikma va qobiliyatlarini mustaqil ko‘chirilishi akliy rivojlanishning muhim ko‘rsatkichdir».

L.P.Elinko o‘zining «Boshlang‘ich sinflarda ta’limni integratsiyalash tajribasi» ichida maktab ta’limini integratsiyalashning muhimligiga e’tiborni qaratsa, L.P.Elenko integratsiya darsini samarali qilish vositasi, predmetlar aloqalarini yangi pog‘onalarga ko‘tarish shakli deb hisoblaydi. Integratsiya o‘qituvchilarning turli fanlar bo‘yicha kuzatishlari va xulosalarini tasdiqlab yoki chuqurlashtirib beruvchi yangi dalillarni topib berish manbaidir.

Ular faoliyatining turli shakllarining almashib turishi orqali o‘quvchilarning charchashi va asabiylashishining oldini oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hasanboyeva, M. (2021). Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Yo‘ldosheva, G. (2020). “Integratsiyalashgan ta‘lim metodlari va ularning ahamiyati.” Ilm va taraqqiyot jurnal, №4, 45–49-betlar.
3. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society. Cambridge: Harvard University Press.
5. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi (2020). Boshlang‘ich sinf uchun darsliklar va metodik qo‘llanmalar.
6. Karimova, D. (2022). Fanlararo integratsiya asosida dars tashkil etish metodikasi. Samarqand: Registon nashriyoti.
7. Turaqulova, S. (2023). “Boshlang‘ich sinflarda fanlararo bog‘liqlik asosida dars tashkil etish.” Pedagogik innovatsiyalar jurnali, №1, 32–37-betlar.
8. Xolmatova, R. (2022). Ta‘limda integratsiyalashgan yondashuv va uni amaliyotga joriy etish yo‘llari. Andijon: Ilm ziyo nashriyoti.
9. UzPF.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi rasmiy sayti (<https://www.uzedu.uz>)
10. Saydalieva, N. (2023). “STEAM yondashuv asosida integratsiyalashgan ta‘lim.” Ta‘lim va taraqqiyot ilmiy jurnali, №2, 55–60-betlar.